

ЦЕНТР ДЕМОКРАТІЇ ТА
ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Кампанія
ЗА БЕЗПЕЧНІ ДОРОГИ

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

щодо систем стягнень за порушення
Правил дорожнього руху в Україні
та міжнародній практиці

Автори:

Віктор Загреба,
Максим Шульга,
Іван П'ятак

**УВАГА!
ОФОРМЛЕННЯ
ДТП**

ЗМІСТ

Терміни та скорочення	4
Мета цього звіту	4
Роль санкцій у системному підході до управління безпекою руху	5
Функції санкцій	7
Різновиди санкцій	8
Зв'язок санкцій з ключовими факторами ризику	9
Санкції в Україні	10
• Санкції за порушення ПДР у чинному законодавстві	10
Огляд національних практик	12
• Німеччина	12
• Ірландія	15
• Польща	18
• Сербія	22
Висновки	26

ТЕРМІНИ ТА СКОРОЧЕННЯ

Правозастосування (enforcement) — діяльність уповноважених офіційних органів щодо виявлення порушень ПДР і притягнення до відповідальності осіб, що їх скоїли.

Толерантність правозастосування (enforcement tolerance) — грань понад встановленим обмеженням швидкості, на якій водіїв не притягають до відповідальності за перевищення швидкості. Ця грань (маржа) може бути визначена у відсотках (наприклад, 10 % понад встановленим обмеженням) або як число (наприклад, 10 км/год).

Стягнення, санкція (penalty) — покарання, встановлене законом за порушення норм законодавства стосовно дорожнього руху.

Порушення (порушення ПДР) (traffic offence, traffic violations) — незаконні дії або бездіяльність, вчинені особою під час її участі в дорожньому русі.

Порушники (порушники ПДР) (traffic offenders) — особи, що вчинили незаконні дії або бездіяльність під час участі в дорожньому русі.

Загальне стримування (general deterrence) — міра, якою люди стримують себе від певної поведінки, наприклад перевищення встановленої швидкості, тому що думають, що їх можуть «зловити» і наслідки будуть для них небажані.

Спеціальне стримування (specific deterrence) — міра, якою особа стримує себе від певної поведінки тому, що раніше вона була притягнута до покарання за цю поведінку і не хоче пережити ці наслідки ще раз.

БДР — безпека дорожнього руху.

ВООЗ — Всесвітня організація охорони здоров'я.

ДТП — дорожньо-транспортна пригода (подія, аварія).

ЄС — Європейський Союз.

ОДР — організація дорожнього руху.

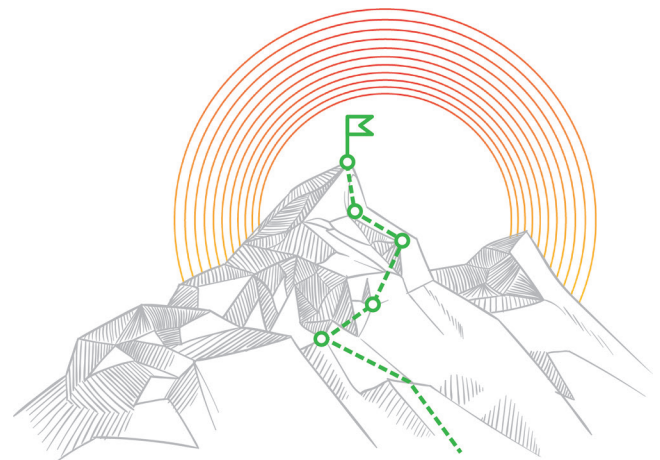
ПДР — Правила дорожнього руху, затверджені постановою Кабінету Міністрів України.

МЕТА ЦЬОГО ЗВІТУ

Аналітичний звіт підготовлений українською експертною командою Центру демократії та верховенства права. Мета цього документа — профільне інформування осіб, що ухвалюють рішення у сфері державної політики, впливають на ці рішення, а також зацікавлених сторін — громадського сектору, журналістів, поліцейських тощо. В Україні досі не було тематичних публікацій, присвячених порівняльному аналізу санкцій, тому автори заповнюють цю прогалину.

Команда ЦЕДЕМ сподівається, що ця публікація зможе підвищити рівень поінформованої дискусії про державну політику у сфері БДР і допоможе розробити, запровадити в законодавство та імплементувати на практиці найбільш ефективні рішення у сфері санкцій, які підтверджені успішним міжнародним досвідом та які гарантовано справляють позитивний вплив на безпеку руху та призводять до запобігання смертям.

Санкції не є панацеєю, а «закручування гайок» недостатньо для досягнення стійкого результату. Санкції повинні бути не драконівськими, а справедливими й збалансованими. Вони лише один елемент системи. Читачам слід мати на увазі, що інші сфери менеджменту безпеки руху не менш

важливі за санкції, а саме: наявність центральної (провідної) агенції та якісних даних; безпечний дизайн доріг та засоби заспокоєння руху; освіта та просвітницькі кампанії; поліцейський контроль та поліцейські кампанії; надання невідкладної допомоги потерпілим у ДТП. Країни ЄС досягають найкращих результатів завдяки комплексним позитивним змінам в усіх цих сферах.

РОЛЬ САНКЦІЙ У СИСТЕМНОМУ ПІДХОДІ ДО УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ РУХУ

Застосування стягнень за порушення ПДР — один з ключових компонентів управління БДР, поширений у всьому світі. Застосування стягнень повинно ставити за мету заохотити людей до безпечного використання дорожньої мережі та дотримання вимог законодавства.

Порушення ПДР бувають свідомі та несвідомі (випадкові). Головним інструментом зменшення несвідомих порушень повинен бути дизайн доріг (вулиць) і транспортних засобів, а от стосовно свідомих правопорушень, то їх головним запобіжником повинно бути правозастосування¹.

Під «дизайном доріг» мається на увазі раціональне, інтуїтивно зрозуміле та безпечне проектування доріг і вулиць — як геометричних параметрів, так і засобів організації дорожнього руху (застосування розмітки, знаків, напрямних пристроїв тощо). У цій сфері в Україні є простір для вдосконалення, оскільки і на вулицях, і дорогах часто присутня нераціональність і надмірна «заборонність» в застосуванні засобів ОДР, що призводить до частого порушення ПДР як несвідомого, так і свідомого. Однак ця тема повинна бути предметом іншого дослідження.

Міжнародні настанови зазначають, що стягнення — важливий, але не вичерпний інструмент впливу на **поведінку учасників руху**. Санкції за порушення є компонентом державної політики, який тісно пов'язаний з трьома іншими:

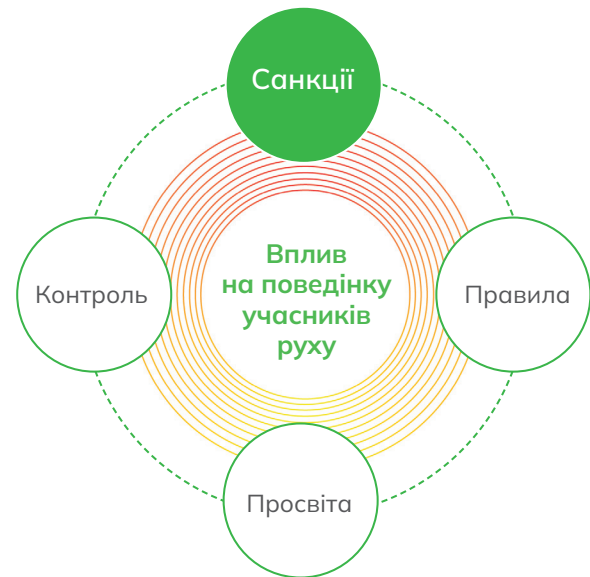
- нормотворчість (власне правила);
- правозастосування (контроль за дотриманням правил);
- просвітницька діяльність (кампанії).

Правила

Стягнення як механізм впливу на поведінку мають значно дієвіший вплив, коли відповідають соціальним нормам, цінностям і відчуттю справедливості самих громадян².

Щоб очікувати, що громадяни дотримуватимуться правил, ці правила повинні насамперед відповідати певним критеріям³:

- 1) бути легкими для розуміння всіма учасника-

ми руху;

- 2) бути легкими для виконання;
- 3) не суперечити іншим правилам;
- 4) не суперечити вимогам фактичної ситуації (тобто не суперечити реальності й здоровому глузду);
- 5) робити виявлення порушень легким;
- 6) бути відомими й прийнятними для учасників руху.

Якщо ретельно проаналізувати ПДР України з погляду цих шести критеріїв, можна виявити багато простору для вдосконалення. Деякі норми в ПДР не є легкими для розуміння та виконання.

Прикладом правил, нелегких для розуміння, є такий пункт: «6.5 Якщо велосипедна доріжка перетинає дорогу поза перехрестям, велосипедисти зобов'язані дати дорогу іншим транспортним засобам, що рухаються по дорозі».

Щоб зрозуміти, що мається на увазі, учасникам руху потрібно запам'ятати досить довге визначення «**перехрестя**». Відповідно до ПДР це «місце перехрещення, прилягання або розгалуження доріг на одному рівні, межею якого є уявні лінії між початком заокруглень країв проїзної частини кожної з доріг. Не вважається перехрестям місце прилягання до дороги виїзду з прилеглої території».

¹ European Transport Safety Council (2011): Traffic Law Enforcement across the EU: <https://etsc.eu/traffic-law-enforcement-across-the-eu/>

² Global Road Safety Partnership (2021): A Guide to the Use of Penalties to Improve Road Safety: <https://www.grsroadsafety.org/new-publication-a-guide-to-the-use-of-penalties-to-improve-road-safety/>

³ Noordzij, P. (1976): Influencing road users' behaviour. SWOV-Report 76-4e, Voorburg.

На практиці це означає, що пересічний водій велосипеда чи автомобіля, наближаючись до перетину велодоріжки й проїзної частини, повинен здійснити натурне спостереження й безпомилково оцінити геометричні параметри місцевості та наявну юридичну ситуацію, щоб зрозуміти, чи велосипедний переїзд перебуває в межах «уявних ліній початку заокруглень» чи вже поза ними, і чи проїзна частина, яку перетинає велосипедна доріжка, вважається «дорогою» чи «виїздом з прилеглої території». На практиці в містах після появи велосипедних доріжок уже були зафіксовані наїзди на велосипедиста, коли і водій автомобіля, і велосипедист вважали, що мають рацію, на власний розсуд оцінюючи ситуацію.

Інший приклад норм, нелегких для розуміння, — пункти про безпечну дистанцію та інтервал (13.1, 13.3). Що означає «безпечний», кожен водій визначає самостійно, виходячи із (завищеної) самооцінки власної водійської майстерності. У ПДР інших країн часто існує «правило двох секунд», яке відрізняє безпечну дистанцію, а безпечний інтервал вимірюється в метрах або футах. У нормах України визначення «безпечного інтервалу» та «безпечної дистанції» залишається на розсуд кожного водія.

Приклад норми, нелегкої для виконання — норма про заборону зупинки ближче ніж за 30 м від посадкових майданчиків для громадського транспорту (п. 15.9). Щоб бути впевненим у дотриманні ПДР, водій повинен скористатися вимірювальними засобами відстані й мати юридичну обізнаність, де саме проходить межа посадкового майданчика — чи це початок «кишені», чи це початок платформи, чи павільйон, чи відповідний дорожній знак.

На думку авторів звіту, на шляху до членства в ЄС, ПДР України варто змістовно оновити, щоб вони стали більш зрозумілими, корисними для безпеки руху та однозначними в застосуванні.

Контроль за дотриманням правил

Візьмімо, до прикладу, футбол. Правила навряд чи були б дієвим інструментом у професійному футболі без суддів з відповідними повноваженнями та інструментами. Футбольні ігри перетворилися б на хаос. Рефері — важлива частина футболу, адже вони здійснюють контроль за дотриманням правил і накладають покарання на порушників. В англійській мові функція контролю за дотриманням правил позначається словом «enforcement» від «force» — «сила». Українською мовою цей термін юридично перекладається як «правозастосування», а дослівно як «посилення». Аналогічним словом називають, наприклад, конструктивне посилення будівлі, яка почала руйнуватися. Тобто роль правозастосування — посилювати закон, «enforce the law».

У правозастосуванні у сфері дорожніх правил у більшості країн світу провідну роль відіграють підрозділи поліції. Однак не лише вони.

- Для порушень ПДР, непов'язаних з безпекою руху, наприклад правил паркування, роль «арбітрів» часто відіграють муніципальні неполіцейські підрозділи.
- У сфері комерційного транспорту (автобуси та вантажівки) правозастосування здійснюють спеціальні транспортні інспекції (в Україні це Укртрансбезпека).
- Судова гілка — за певні види порушень застосування санкцій здійснюється судом.
- Автоматизоване правозастосування (automated enforcement) через технологічні рішення, наприклад камери з радарними швидкості. У таких системах поліція або інші уповноважені органи відіграють формальну роль «підписанта» матеріалів, сформованих комп'ютерними системами.

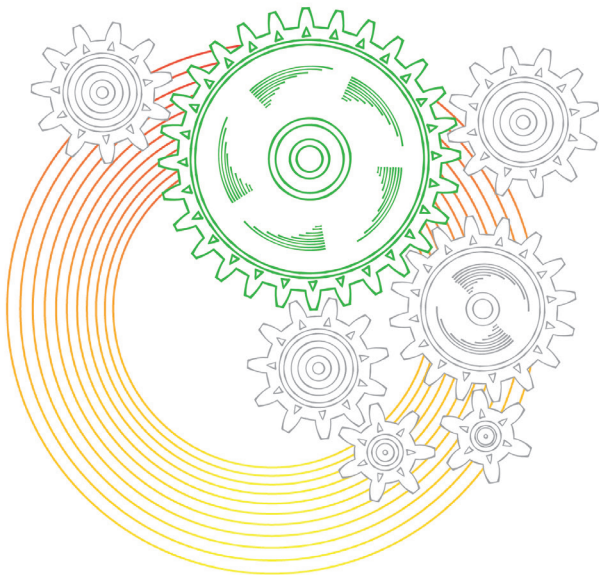
Безумовно, наявність санкцій у законодавстві повинна відповідати повноваженням, можливостям і навіть внутрішнім соціальним нормам в органах, що займаються правозастосуванням. Предметом цієї публікації є саме система санкцій, а повноваження і практика діяльності органів правозастосування повинні бути предметом окремого розгляду й обговорень.

Просвіта

Україна належить до країн, у яких соціальні норми поведінки на дорозі суттєво відрізняються від юридичних норм, закріплених у ПДР. Про це свідчить дисонанс між нормативним обмеженням швидкості і фактичною швидкістю руху на дорогах державного значення, коли дорога проходить через населений пункт. Або рівень користування ременями безпеки серед водіїв, який у деяких містах не сягає навіть 20 %, хоча мав би наблизитися до 100%. Ці результати засвідчені дослідженнями громадських організацій і можуть бути підтверджені будь-якою особою, яка зверне увагу на фактичну поведінку на дорогах і вулицях України.

Самої системи стягнень недостатньо для вирішального впливу на поведінку людей. Щоб змінити поведінку великих груп людей, тобто фактично змінити соціальні норми, міжнародні рекомендації радять проводити просвітницькі та поліцейські кампанії. Зміна в санкціях повинна супроводжуватися вищезазначеними кампаніями, інакше існує ризик відсутності впливу або навіть негативної реакції аудиторії на нові правила. Цій темі присвячено чимало міжнародних публікацій, однак вона не є предметом детального аналізу в цьому документі.

ФУНКЦІЇ САНКЦІЙ

В ідеалі система стягнень повинна призводити до зменшення кількості та ступеня правопорушень. Також вона дає сигнал суспільству про рівень загрози, яку несе те чи інше порушення ПДР, і справляє нормативний вплив — формує вже згадані вище соціальні норми. Цей нормативний ефект підсилюється градацією санкцій: що більш небезпечне порушення, то більш суворий набір санкцій повинен бути передбачений за його скоєння. Наприклад, санкції за перевищення швидкості в населеному пункті на 20, 30, 40 та 50 км/год повинні бути набагато суворішими, ніж за перевищення на 5 км/год.

Чому в усіх сучасних суспільствах існують складні системи санкцій за порушення ПДР? У міжнародних публікаціях виділяють чотири соціальні функції, які виконують санкції за порушення ПДР⁴:

- 1) **відплата** — порушник повинен «заплатити» за спричинену шкоду, завдану суспільству;
- 2) **захист суспільства** — особи, що не керують транспортними засобами внаслідок позбавлення посвідчення водія або позбавлення свободи, не можуть нашкодити суспільству;

3) **стримування від порушень** через бажання уникнути негативних наслідків порушень (застосування санкцій);

4) **вплив на поведінку** всіх громадян через нормативний ефект, тобто створення і зміцнення соціальних норм.

Серед цих чотирьох функцій «відплата» не є помічною з погляду зменшення кількості ДТП (вони вже сталися). Захист суспільства через ізоляцію водіїв має обмежений вплив, кількість таких осіб на практиці дуже мала. Тому основну увагу в міжнародних дослідженнях приділяють останнім двом пунктам — загальному стримуванню та спеціальному стримуванню. Це так звані превентивні або стримувальні функції.

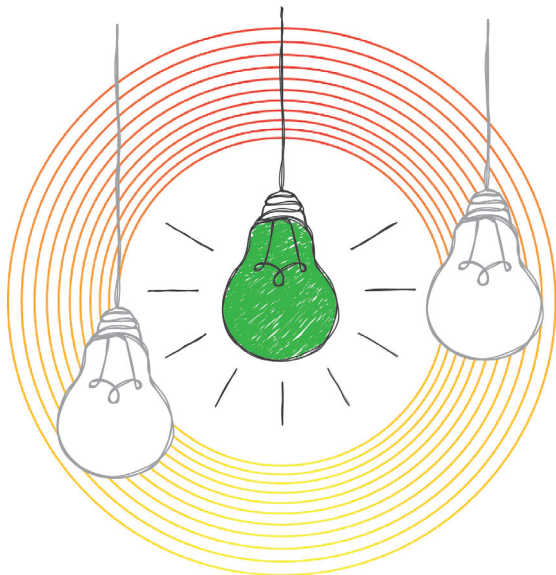
Стимування від небажаної поведінки — це головна мета і правил, і покарань. За умов відсутності усвідомлення ризиків люди зазвичай роблять поведінковий вибір на основі особистого сприйняття загрози покарання. Принцип стримування працює через комбінацію чотирьох чинників:

- відчуття **високої ймовірності** бути спійманим за порушення;
- **упевненість** у покаранні для тих, кого спіймали на порушенні (**невідворотність**);
- **достатня суворість покарання** (відчуття небажаності, болісності);
- **очікувана швидкість** настання покарання (наслідки повинні бути максимально наближені в часі до самої події).

Важливішим є суб'єктивне сприйняття і відчуття аудиторії стосовно цих чинників, аніж фактична (статистична) їх наявність. Наприклад, коли київський або львівський водій перетинає на авто кордон України з Польщею чи Угорщиною, у нього загострюється відчуття ймовірності, невідворотності і суворості покарання. І це позитивно впливає на манеру керування та дотримання ПДР цим водієм, навіть якщо на конкретній ділянці дороги насправді немає жодного поліцейського патруля і жодної камери контролю.

⁴ SWOV, Institute for Road Safety Research (2013): Penalties in Traffic — SWOV Fact sheet: <https://swov.nl/en/publicatie/penalties-traffic>

РІЗНОВИДИ САНКЦІЙ

Міжнародна ініціатива «Global Road Safety Partnership» у 2021 році здійснила світовий огляд й узагальнення найкращих практик у царині санкцій⁵. За його висновками, у національних практиках зазвичай застосовується схожий перелік стягнень за порушення ПДР:

1) штрафи (фінансові стягнення) з градаційною шкалою, у якій збільшення серйозності порушення призводить до зростання суми штрафу;

2) штрафні бали (penalty points), які бувають двох видів — відрахування або нарахування балів (demerit points or merit points);

3) санкції щодо посвідчення водія (призупинення дії посвідчення, негайне припинення дії посвідчення, анулювання посвідчення, обмеження дії посвідчення);

4) санкції щодо транспортного засобу (арешт, позбавлення державного номерного знака, блокування, вилучення та ін.);

5) алкозамок на автомобіль (обладнання, яке змушує водія щоразу проходити алкотест для того, щоб почати користуватися автомобілем);

6) корективні програми (примусове проходження курсів чи тренінгів, лікування та реабілітація залежності та ін.);

7) ув'язнення (позбавлення чи обмеження волі);

8) письмове попередження (тимчасовий засіб).

Кожен з них може мати підвиди й особливості застосування залежно від юридичної системи.

При визначенні державної політики щодо санкцій у сфері ПДР слід чітко усвідомлювати їх головну мету та залежну від мети цільову аудиторію. Міжнародні дослідження виділяють дві такі цілі:

Мета санкцій

Загальне стримування
(запобігти всім порушенням)

Спеціальне стримування
(запобігти повторним порушенням)

Цільова аудиторія

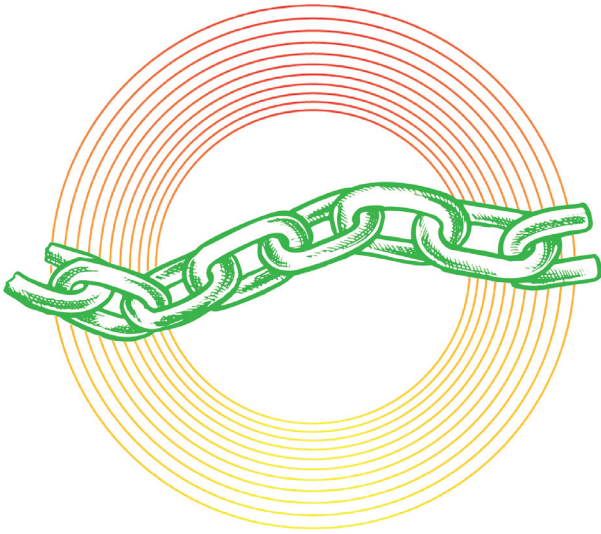
Уся визначена популяція (наприклад, усі водії автомобілів або всі користувачі велосипедів)

Особи, які вже були об'єктами фіксації правопорушення, накладання стягнення і виконання покарання

Для кращого стримувального ефекту різні типи стягнень часто комбінуються і доповнюють одне одного.

⁵ Global Road Safety Partnership (2021): A Guide to the Use of Penalties to Improve Road Safety: <https://www.grsproadsafety.org/new-publication-a-guide-to-the-use-of-penalties-to-improve-road-safety/>

ЗВ'ЯЗОК САНКЦІЙ З КЛЮЧОВИМИ ФАКТОРАМИ РИЗИКУ

Не всі порушення ПДР однаково небезпечні. Небезпечність порушень вимірюється за такими критеріями:

- наскільки порушення підвищує ймовірність настання ДТП;
- наскільки порушення підвищує ступінь наслідків ДТП у разі її настання (смертельні наслідки вважаються найбільш важкими);
- наскільки порушення поширене в суспільстві загалом або серед конкретної цільової аудиторії.

Для визначення небезпечної поведінки використовують поняття факторів ризику. Це обставини, наявність яких збільшує ймовірність настання ДТП та (або) тяжкість наслідків ДТП у разі її настання.

За міжнародними дослідженнями, наприклад звітом ВООЗ⁶, **ключові поведінкові фактори ризику для регіону Європа такі:**

- 1) надмірна швидкість;
- 2) керування в стані алкогольного й наркотичного сп'яніння;
- 3) некористування ременями безпеки та шоломами для мотоциклістів;
- 4) некористування стримувальними пристроями для дітей;
- 5) відволікання під час керування на електронні прилади.

У міжнародних публікаціях виділяють інші важливі фактори ризику у сфері БДР, однак вони виходять за межі цього дослідження, оскільки не є поведінковими, отже, застосування санкцій до них не релевантне. Наприклад, це фактори, пов'язані з інфраструктурою, зі стандартами транспортних засобів або з умовами на дорозі та експлуатаційним утриманням доріг.

⁶ World Health Organization (2019): European regional status report on road safety: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/336584/9789289054980-eng.pdf>

САНКЦІЇ В УКРАЇНІ

САНКЦІЇ ЗА ПОРУШЕННЯ ПДР У ЧИННОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Санкції за порушення ПДР в Україні закріплені на рівні законодавства:

- у Кодексі України про адміністративні правопорушення (КУпАП);
- у Кримінальному кодексі України.

Якщо говорити про санкції, передбачені КУпАП, то серед них переважають грошові стягнення. За всі найбільш небезпечні порушення саме штрафи є основним видом стягнення, а для 3 з 5 факторів ризику — єдиним.

Штрафи в Україні

У КУпАП наявна сітка штрафів, прив'язана до віртуальної юридичної одиниці, яка має назву «неоподатковуваний мінімум доходів громадян» і дорівнює 17 грн. Усі штрафи, таким чином, кратні 17.

Позбавлення права керування

За «алкогольні» порушення законодавство України передбачає найбільший штраф — 17 тис. гривень та одночасне позбавлення права керування

терміном від 1 до 10 років залежно від повторності вчинення цього порушення. Це покарання має бути накладене, починаючи з концентрації алкоголю в крові на рівні 0,02%. При цьому в Україні відсутня градація за ступенем сп'яніння і суспільної загрози: санкції однаково суворі для осіб з концентрацією алкоголю 0,02% і 0,20%. Прикметно, що ВООЗ рекомендує урядам стандартний допустимий рівень концентрації на рівні 0,05%, оскільки в деяких юрисдикціях він зараз складає 0,08%⁷.

Фактор ризику (порушення)	Перевищення швидкості	Ремені безпеки і мотошоломи	Дитячі стримувальні прилади	Відволікання на електронні засоби	Керування в стані сп'яніння
Санкція 1	 штраф				Штраф і водночас позбавлення права керування або адміністративний арешт
Санкція 2	Попередження (за перевищення до 20 км/год)	—			Оплатне вилучення або конфіскація транспортного засобу
Градація залежно від мір порушення	Три групи: попередження, штраф 340 грн, штраф 1 700 грн				 Відсутня
Більш сувора санкція для повторних порушників				 Відсутня	 Присутня

⁷ Сайт ВООЗ, розділ щодо проблеми алкоголю за кермом: <https://www.who.int/initiatives/SAFER/drink-driving>

Санкції щодо транспортного засобу

За «алкогольні» порушення законодавство України також передбачає застосування санкцій до автомобіля в разі повторності їх вчинення. У разі другого порушення за рік може бути застосоване оплатне вилучення автомобіля, а в разі третього порушення за рік — конфіскація автомобіля.

Адміністративний арешт

Зазначена санкція теж застосовується відносно «алкогольних» порушень. Вона є альтернативною санкцією замість штрафу в разі повторного керування автомобілем у стані сп'яніння.

Письмове попередження

В українському законодавстві трапляється такий вид стягнення, як «попередження». Воно передбачене статтею 125 КУпАП. До неї віднесені всі порушення ПДР, які не передбачені іншими статтями КУпАП. Наприклад, це може бути перевищення швидкості до 20 км/год. За даними Національної поліції України, таку санкцію застосовують доволі часто: у 2019 році було 140 тис., у 2020 році — 197 тис., у 2021 році — 289 тис. постанов з попередженням.

Для порівняння, у 2021 році виписано 4 млн 741 тис. штрафів. Тобто співвідношення накладених попереджень до штрафів становить 1:16⁸.

Санкції за невиконання санкцій

У разі несплати накладених штрафів в Україні діє система примусового стягнення санкцій через державну виконавчу службу. У разі несвоєчасної сплати штрафу порушник має сплатити подвійний розмір штрафу. Для стягнення боргу державна виконавча служба може накласти арешт на майно порушника.

При цьому в українському законодавстві є положення про «знижку на штраф» щодо порушень, зафіксованих в автоматичному режимі або в режимі фотозйомки (відеозапису), у разі сплати його до вручення постанови або протягом 10 днів з моменту її вручення. Наприклад, якщо водій отримав штраф за їзду по центру міста на швидкості 99 км/год (сума штрафу становить 340 грн) і сумлінно сплатив цей штраф протягом 10 днів, то він отримує від держави «заохочувальну знижку» розміром 50 %. Таким чином, це небезпечне порушення «коштуватиме» водію лише 170 грн.

Інші санкції

Для порівняння українського законодавства з видами санкцій у сфері БДР у світовій практиці, описаними вище в розділі «Різновиди санкцій», можна скласти таку таблицю наявності та застосування санкцій в Україні.

Види санкцій за порушення ПДР в Україні, які наявні в міжнародних рекомендаціях як найкращі світові практики

НАЯВНІ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

- ✓ Штраф
- ✓ Попередження
- ✓ Санкції щодо посвідчення водія
- ✓ Санкції щодо транспортного засобу
- ✓ Арешт

ВІДСУТНІ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

- ✗ Штрафні бали
- ✗ Корективні програми
- ✗ Алкозамок

Окрім того, у частині виконання санкцій в Україні застосовується підхід, який відсутній у міжнародних рекомендаціях найкращих світових практик. Ідеться про «знижку на штраф» за умови його вчасної сплати.

⁸ Дані про накладені стягнення за ст. 125 КУпАП отримані у відповіді Національної поліції України на запит ЦЕДЕМ, дані про накладені штрафи — з публікацій у ЗМІ, наприклад на сайті «Кореспондент» від 18.01.2022: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4438319-ziavylasia-statystyka-porushen-pdr-v-ukraini-za-2021-rik>

ОГЛЯД НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАКТИК

Міжнародні дослідження показали, що рівень дорожньої смертності нижчий у країнах з більш суворими системами санкцій. Країни з високим рівнем безпеки мають вищі штрафи і штрафні бали за найбільш серйозні порушення ПДР і для повторних порушників. Також дослідження засвідчили причинно-наслідковий зв'язок між запровадженням більш суворих санкцій і зменшенням кількості відповідних порушень, особливо відразу після такого запровадження⁹.

У межах дослідження були відібрані кілька країн Європи за такими двома критеріями:

- **Досягнення:** успіхи країни у сфері безпеки руху або в абсолютних показниках, або у відносних (значний прогрес за останні 10 років).
- **Релевантність:** автори хотіли вивчити й показати не тільки і не стільки світових лідерів, але країни, зіставні з Україною за економічними, політичними й соціокультурними критеріями.

До відібраних за цими критеріями країн для детального розгляду ввійшли Німеччина, Ірландія, Польща та Сербія. Нижче наводимо загальну інформацію про стан БДР в цих країнах.

НІМЕЧЧИНА

Профіль країни

Найбільша країна за населенням у ЄС (85 млн осіб) має середні показники щільності мережі автодорог і рівня автомобілеволодіння і високий показник щільності автобанів. Це єдина держава в Європі, де відсутнє загальне обмеження швидкості на автомагістралях, однак воно визначається й встановлюється дорожніми адміністраціями на окремих ділянках на постійній або тимчасовій основі. Також тут відносно рідко трапляється контроль стану алкогольного й наркотичного сп'яніння. Проте показник безпеки 37 загиблих на 1 млн населення на рік — це найкращий показник серед великих держав (понад 20 млн населення) і значно кращий за середній рівень у ЄС (51). Німеччина поступово знижує кількість смертей на дорогах — з 4 009 у 2011 році до 3 046 у 2019 році¹⁰. На автобанах стається 12 % усіх дорожніх смертей, на сільських дорогах — 58 %, на міських — 30 %.

Штрафи¹¹

Розмір штрафу за більшість правопорушень у Німеччині фіксований. У разі, якщо порушення було серйозним і розглядається в судовому порядку, суд може призначити штраф на основі рівня доходів порушника.

Штрафні бали¹²

Максимально допустима кількість активних балів для кожного водія — 8. Після перевищення цього ліміту водійське посвідчення вилучається щонайменше на 6 місяців, а водій обов'язково проходить медико-психологічний тест. Термін зберігання балів у системі залежить від серйозності вчиненого правопорушення. У разі, якщо за порушення водію було нараховано 1 штрафний бал, він списується через 2,5 роки. Якщо водію було нараховано 2 штрафні бали, вони зникають із системи через 5 років. Якщо ж було нараховано 3 бали (суттєві порушення), бали зникають лише через 10 років. Щойно водій набирає більш як 4 штрафні бали, він отримує перше, а щойно 6 і більше балів — друге письмове попередження. При цьому в разі отримання таких попереджень стягується додатковий збір (штраф).

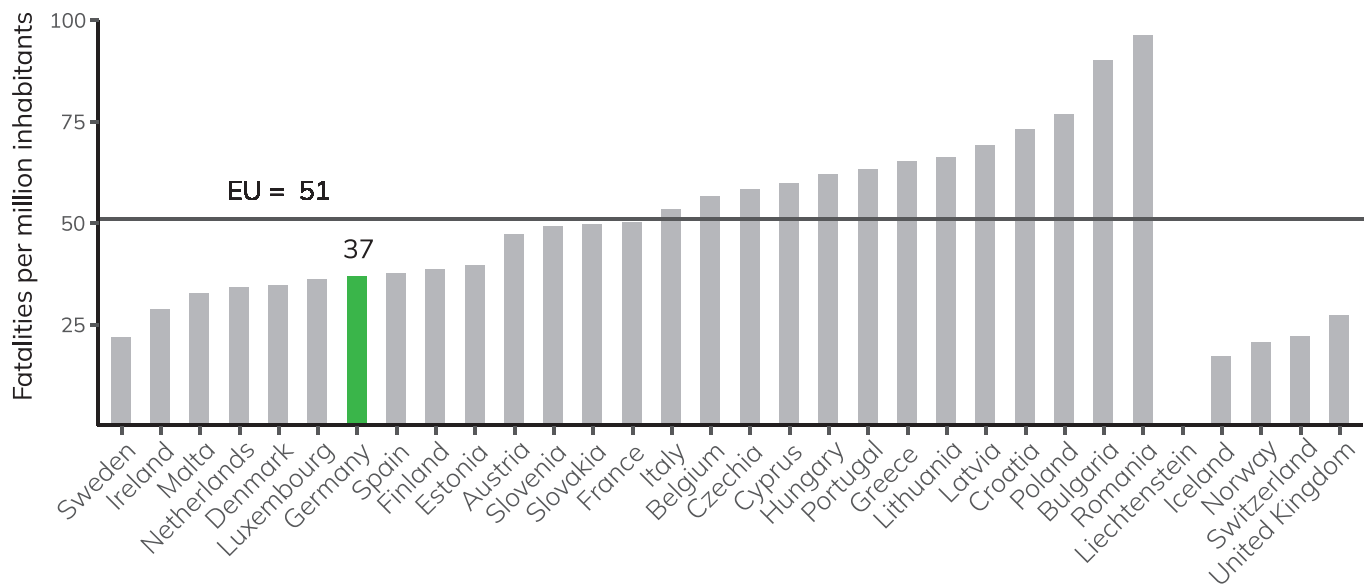
⁹ Global Road Safety Partnership (2021): A Guide to the Use of Penalties to Improve Road Safety, p. 17.

¹⁰ European Commission (2021): National Road Safety Profile — Germany: https://road-safety.transport.ec.europa.eu/system/files/2021-09/erso-country-overview-2021-germany_en.pdf

¹¹ Straßenverkehrs-Ordnung (нім.): https://www.gesetze-im-internet.de/stvo_2013/index.html

¹² Punkte in Flensburg: Wissenswertes zum Punktesystem in Deutschland Von bussgeldkatalog.org, letzte Aktualisierung am: 20. Juni 2022 (нім.): <https://www.bussgeldkatalog.org/punkte-flensburg>

Кількість загиблих на дорогах на мільйон жителів (2019). Джерело: CARE & EUROSTAT

Санкції щодо посвідчення водія

Посвідчення водія вилучається на термін від 1 місяця в разі скоєння певних правопорушень (значне перевищення швидкості, керування в стані сп'яніння або самовільне покидання місця ДТП тощо) або ж до проходження медико-психологічного тесту водіями, які перевищили ліміт штрафних балів.

Санкції стосовно транспортного засобу

Вилучення транспортного засобу може застосовуватися судом у виняткових випадках: у разі неодноразового керування автомобілем особою, яка не має або позбавлена водійського посвідчення, або систематичного скоєння інших суттєвих правопорушень.

Алкозамок

У Німеччині алкозамок примусово не застосовується.

Корективні програми

Водії мають можливість списати 1 штрафний бал, пройшовши навчання з безпеки руху. Це можна зробити лише один раз на 5 років і лише тим водіям, яким сумарно нараховано від 1 до 5 балів. Також участь у такому навчанні рекомендується водіям, які мають 6 або 7 штрафних балів (проте за результатами навчання їм бали не списуються).

Ув'язнення

Ув'язнення — крайня міра покарання за дорожні порушення і може настати в разі вчинення кримінального правопорушення: за керування в стані сильного алкогольного сп'яніння або ж створення небезпеки на дорозі в разі, якщо доза алкоголю в крові перевищує 0,3 проміле, а також самовільне покидання місця ДТП та керування автомобілем особами, щодо яких застосовано позбавлення права керування.

САНКЦІЇ ЗА КЛЮЧОВИМИ ФАКТОРАМИ РИЗИКУ

Швидкість¹³

У Німеччині допустиме перевищення швидкості становить 1 км/год. За перевищення швидкості до 20 км/год призначається лише штраф. У разі перевищення швидкості на понад 20 км/год водій отримує 1 чи 2 штрафні бали залежно від ступеня перевищення та того, чи відбулося воно в населеному пункті або поза ним. У разі, якщо водій перевищив швидкість на понад 30 км/год у населеному пункті або 40 км/год поза ним, у нього додатково вилучається посвідчення на строк від 1 до 3 місяців (залежно від ступеня перевищення). Водіям заборонено використовувати радар-детектори.

Алкоголь¹⁴

Для водіїв-початківців (зі стажем менше ніж 2 роки) і водіїв, які молодші за 21 рік, допустима концентрація алкоголю в крові становить 0 проміле.

¹³ Geschwindigkeitsüberschreitung: Bußgelder 2022 Von bussgeldkatalog.org, letzte Aktualisierung am: 30. Mai 2022 (нім.): <https://www.bussgeldkatalog.org/geschwindigkeitsueberschreitung/>

¹⁴ Drogen und Alkohol am Steuer Von bussgeldkatalog.org, letzte Aktualisierung am: 30. Mai 2022 (нім.): <https://www.bussgeldkatalog.org/alkohol-drogen/#alkohol>

Якщо такі водії керують автомобілем з дозою алкоголю менше ніж 0,5 проміле, їм нараховується 1 штрафний бал і штраф розміром 250 євро. Для решти водіїв до 0,5 проміле алкоголю в крові допустима доза. У разі, якщо доза алкоголю в крові становить від 0,5 до 1,1 проміле, водію нараховуються 2 штрафні бали та штраф при першому порушенні розміром 500 євро, при другому — 1 000 євро та 1 500 євро при третьому. Окрім того, при першому порушенні водій позбавляється на 1 місяць права керування, а при другому та третьому — ще на 3 місяці.

У разі, якщо концентрація алкоголю в крові пе-

ревищує 1,1 проміле або якщо водія зупинили за створення небезпеки для інших учасників руху і вміст алкоголю в крові перевищує 0,3 проміле, такі вчинки є кримінальними правопорушеннями. Водій позбавляється водійського посвідчення, суд призначає йому значний штраф або ув'язнення до 1 року.

Ремені й шоломи¹⁵

За некористування ременем безпеки штраф становить 30 євро. У разі, якщо в автомобілі перебуває декілька непристебнутих дітей, штраф сягає 35 євро.

Матриця санкцій у Німеччині за ключовими факторами ризику (таблиця, скорочена)

	Штраф	Бали	Право керування	Автомобіль	Алкозамок	Корективні програми	Ув'язнення
 Швидкість	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗
 Алкоголь	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓
 Ремені й шоломи	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✗
 Дитячі крісла	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✗
 Відволікання	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✗
 Санкції за невиконання санкцій ¹⁶	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✓

¹⁵ Anschnallpflicht: Gurtpflicht in Deutschland Von bussgeldkatalog.org, letzte Aktualisierung am: 18. Mai 2022 (нім.): <https://www.bussgeldkatalog.org/anschnallpflicht/>

¹⁶ Невиконання накладених раніше санкцій не є фактором ризику з погляду скоєння ДТП, але є важливою частиною системи санкцій у сфері ПДР, оскільки стосується функції «спеціального стримування», тобто впливу на повторних порушників (рецидив).

Дитячі крісла¹⁷

Нараховується 1 штрафний бал і штраф 60 євро, якщо дитина перебуває без автомобільного крісла. Якщо в автомобілі таких дітей декілька, штраф збільшується до 70 євро.

Відволікання¹⁸

Нараховується 1 штрафний бал і штраф 100 євро. У разі, якщо користування телефоном спричинило небезпечну ситуацію або призвело до ДТП, во-

дію нараховуються 2 штрафні бали та штраф розміром 150 і 200 євро відповідно та застосовується позбавлення права керування на 1 місяць.

Санкції за невиконання санкцій¹⁹

Керування автомобілем у разі позбавлення права керування є кримінальним правопорушенням. Таке правопорушення може каратися ув'язненням на термін до 6 місяців або штрафом розміром до 180 денних заробітків правопорушника за рішенням суду.

ІРЛАНДІЯ

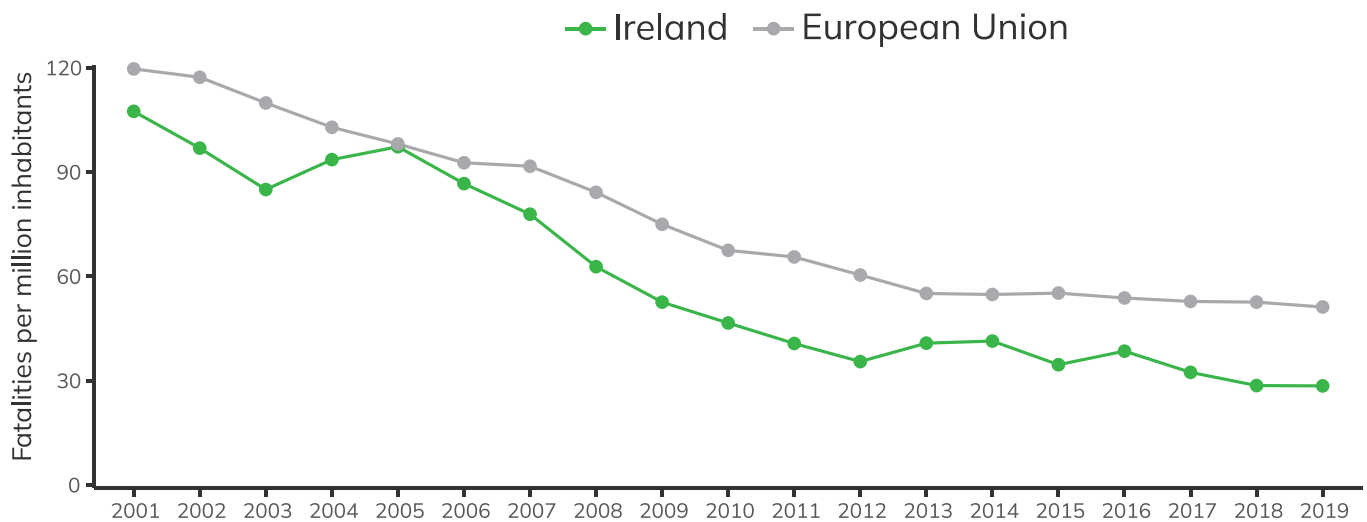
Профіль країни

Ця острівна держава з населенням близько 5 млн осіб має один з найвищих рівнів безпеки в ЄС, її прогрес упродовж останніх 20 років значно випереджав середньоєвропейську позитивну тенденцію. Кількість загиблих на 1 млн населення

становить 28 осіб, а абсолютна кількість загиблих у 2019 році — 140 осіб. Це на 34 % менше, ніж у 2012 році, при тому що середньоєвропейський показник знизився на 23 %. Дослідження відзначають значно вищий показник ефективності контролю за дотриманням ПДР, ніж в інших державах ЄС, — Ірландія має за цим показником 10 з 10 балів²⁰.

Кількість загиблих на дорогах на мільйон жителів (2001-2019 рр.).

Джерело: CARE, EUROSTAT & національні джерела

¹⁷ Kindersitz: Sicherheit für die Kleinen während der Fahrt Von bussgeldkatalog.org, letzte Aktualisierung am: 27. April 2022 (нім.): <https://www.bussgeldkatalog.org/kindersitz/#sanktionen>

¹⁸ Handy am Steuer: Strafe fürs Telefonieren beim Fahren Von bussgeldkatalog.org, letzte Aktualisierung am: 28. Juni 2022 (нім.): <https://www.bussgeldkatalog.org/handy/>

¹⁹ Auto fahren trotz Fahrverbot: Welche Konsequenzen drohen? Von bussgeldkatalog.org, letzte Aktualisierung am: 7. April 2022 (нім.): <https://www.bussgeldkatalog.org/fahren-trotz-fahrverbot/>

²⁰ European Commission (2021): National Road Safety Profile — Ireland: <https://road-safety.transport.ec.europa.eu/system/files/2021-12/National%20Road%20Safety%20Profile%20-%20Ireland.pdf>

Штрафи

За всі порушення водії сплачують штраф. У разі несплати протягом 28 днів його сума збільшується. У разі несплати штрафу протягом 56 днів справа про правопорушення передається до суду.

Штрафні бали²¹

Під час отримання водійського посвідчення водій має на балансі 0 балів, при цьому за кожне порушення йому нараховується певна кількість балів. Інформація про штрафні бали зберігається в спеціалізованій інформаційній системі, фізичні відмітки на водійському посвідченні не ставляться. Через 3 роки після скоєння правопорушення інформація про нього автоматично видаляється.

Якщо протягом 3 років водій сукупно набирає 12 балів, він втрачає право керування транспортними засобами на 6 місяців.

Водії-початківці, які мають «навчальне» посвідчення водія (мають право здійснювати керування лише в супроводі досвідченого водія, а автомобілі таких водіїв обов'язково позначаються спереду і ззаду знаком «L» — Learner) або володіють повноцінним посвідченням водія менше ніж 2 роки (автомобілі таких водіїв обов'язково позначаються спереду і ззаду знаком «N» — Novice), позбавляються права керування в разі набрання сукупно 7 штрафних балів.

Скасування нарахування штрафних балів можливе лише за рішенням суду.

Розмір штрафних балів залежить від типу порушення, а також від того, чи визнає водій добровільно своє порушення або ж відмовляється сплатити штраф та воно було доведено в суді. У разі доведення факту правопорушення кількість штрафних балів, що нараховується, збільшується на 2 чи 3 бали.

Санкції щодо посвідчення водія

Позбавлення права керування відбувається через 28 днів після перевищення ліміту штрафних балів. У такому разі водій отримує письмове повідомлення та зобов'язаний відправити своє водійське посвідчення на зберігання до уповноваже-

ного державного органу (National Driver License Service)²² протягом терміну позбавлення права керування. У разі непередачі посвідчення накладаються додаткові стягнення.

Санкції стосовно транспортного засобу

В Ірландії не застосовуються такі санкції, як вилучення транспортного засобу.

Алкозамок

В Ірландії алкозамок примусово не застосовується. Проте власники комерційного транспорту мають право його встановлювати для контролю стану водіїв.

Корективні програми

Для повторних системних порушників в Ірландії примусові корективні програми не застосовуються.

Ув'язнення

Ув'язнення — крайня міра покарання за дорожні порушення і може настати за повторні порушення, такі як керування в стані алкогольного сп'яніння (до 6 міс.), а також за керування автомобілем особами, щодо яких застосовано позбавлення права керування.

САНКЦІЇ ЗА КЛЮЧОВИМИ ФАКТОРАМИ РИЗИКУ

Швидкість

В Ірландії маржа толерантності за перевищення швидкості становить 2 км/год.

За перевищення дозволеної швидкості, недотримання дистанції або порушення вимог сигналу світлофора водію нараховуються по 3 штрафні бали в разі згоди з фактом порушення або 5 балів, якщо порушення було доведено в судовому порядку. Штраф за такі порушення становить 60–80 євро при сплаті протягом 28 днів.

В Ірландії існує система градації суми штрафу залежно від міри перевищення швидкості.

Додаткові санкції для повторних порушників не передбачені.

²¹ Penalty points system in Ireland. Road Safety Authority: <https://www.rsa.ie/services/licensed-drivers/penalty-points>

²² National Driver License Service: <https://www.ndls.ie/index.php>

Градація терміну позбавлення права керування в залежності від ступеню сп'яніння

Доза алкоголю	Уперше	Повторно
0,5 – 0,8 проміле	6 місяців	1 рік
0,81 – 1 проміле	1 рік	2 роки
1,01 – 1,5 проміле	2 роки	4 роки
Понад 1,51 проміле	3 роки	6 років

Матриця санкцій в Ірландії за ключовими факторами ризику (таблиця, скорочена)

	Штраф	Бали	Право керування	Автомобіль	Алкозамок	Корективні програми	Ув'язнення
 Швидкість	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
 Алкоголь	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✓
 Ремені й шоломи	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
 Дитячі крісла	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
 Відволікання	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
 Санкції за невиконання санкцій	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✓

Алкоголь^{23 24}

Для водіїв-стажерів та водіїв-початківців (зі знаками на автомобілях «L» та «N») допустима доза алкоголю в крові становить до 0,2 проміле, для

досвідчених водіїв — до 0,5 проміле.

У разі, якщо концентрація алкоголю в крові перевищує цей показник, але він менший за 0,8 проміле та справа не потрапляє на розгляд до суду,

²³ Drink driving offences. The Citizens Information Board:

https://www.citizensinformation.ie/en/travel_and_recreation/motoring_1/driving_offences/drink_driving_offences_in_ireland.html

²⁴ Drink driving in Ireland. Drinkaware: <https://drinkaware.ie/drink-driving-in-ireland/#:~:text=DRINK%20DRIVING%20LAW&text=Ordinary%20fully%20licenced%20drivers%20detected.professional%20drivers%20remain%20the%20same>

на порушника накладається штраф розміром 200 євро та позбавлення права керування на 3 місяці. Якщо показник становить 0,8–1 проміле і справа не розглядається в суді, то штраф становить 400 євро, а позбавлення права керування відбувається на 6 місяців.

У разі, якщо справа розглядається в суді, то позбавлення права керування може бути різним.

Окрім того, за рішенням суду може бути накладений штраф розміром до 5 000 євро та/або призначене ув'язнення на строк до 6 місяців.

Штрафні бали за керування в стані алкогольного сп'яніння не нараховуються, оскільки порушення настільки суворе, що з першого разу призводить до настання таких санкцій, як у разі накопичення 12 балів за всі інші види порушень.

Ремені й шоломи

Нараховуються 3 штрафні бали в разі згоди водія з фактом порушення або 5 балів, якщо порушення

було доведено в судовому порядку. Штраф за такі порушення становить 60–80 євро.

Дитячі крісла

Нараховуються 3 штрафні бали в разі згоди водія з фактом порушення або 5 балів, якщо порушення було доведено в судовому порядку. Штраф за такі порушення становить 60–80 євро.

Відволікання

Нараховуються 3 штрафні бали в разі згоди водія з фактом порушення або 5 балів, якщо порушення було доведено в судовому порядку. Штраф за такі порушення становить 60–80 євро.

Санкції за невиконання санкцій

За керування автомобілем у разі позбавлення права керування накладається штраф розміром до 6 000 євро та/або застосовується ув'язнення до 6 місяців.

ПОЛЬЩА

Профіль країни

Польща має населення близько 37 млн осіб і належить до членів ЄС з найнижчими показниками у сфері БДР. Ситуація покращилася за останні 10 років і зараз показник становить 77 смертей на 1 млн населення, однак він ще далекий від середньоєвропейського показника 51. В абсолютних числах у 2019 році на дорогах Польщі загинуло 2 909 осіб, тоді як у 2010 році смертей було 3 908. Характерною особливістю Польщі є висока частка пішоходів серед жертв ДТП, яка становить 27 %, тоді як середній показник у ЄС — 21 %²⁵. Таким чином, завдяки запровадженню послідовних змін у державній політиці Польща щороку запобігає смертям близько 1 000 осіб. Щоб рятувати ще більше життів і досягнути кращих показників порівняно з іншими країнами, у 2022 році, коли готується ця публікація, у Польщі запроваджується ціла низка нововведень у сфері

санкцій, які описані нижче.

Штрафи

Водії сплачують штраф, який за деякі види порушень подвоюється при повторному скоєнні порушення протягом 2 років (рецидив). Хоча ця норма вже законодавчо запроваджена, застосовуватися вона буде орієнтовно з вересня 2022 року. Розмір штрафів суттєво збільшився з 1 січня 2022 року²⁶.

Штрафні бали

Під час отримання водійського посвідчення кожний водій має на балансі 0 балів, при цьому за кожне порушення йому нараховується певна кількість балів.

Сума штрафних балів, при перевищенні якої вилучається посвідчення водія, становить 24 бали²⁷ протягом року, а для водіїв зі стажем водіння менше ніж

²⁵ European Commission (2021): National Road Safety Profile — Poland:

https://road-safety.transport.ec.europa.eu/system/files/2021-09/erso-country-overview-2021-poland_en.pdf

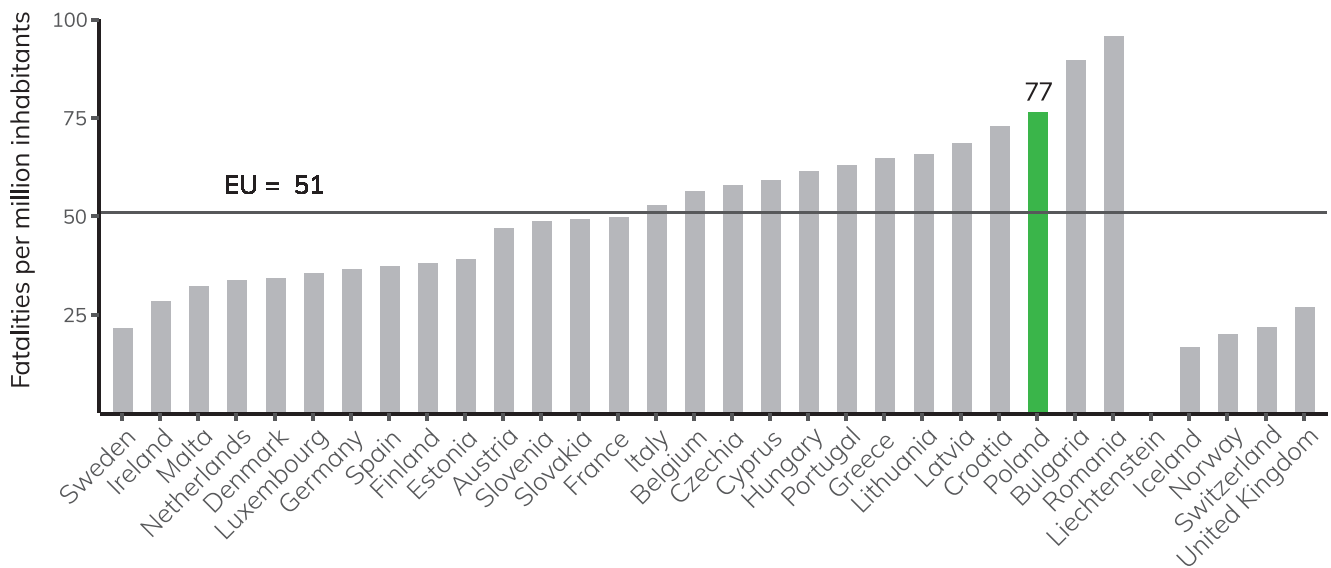
²⁶ Mandaty 2022. Nowy taryfikator [PEŁNA LISTA]. Gazeta Prawna (пол.): <https://prawo.gazetaprawna.pl/prawo-jazdy/artykuly/8324851.mandaty-drogowe-wysokosc-2022-taryfikator-przekroczenie-predkosci.html>

²⁷ O jeden punkt za... daleko! Czyli co stanie się, gdy kierowca uzbiera 25 punktów karnych? (пол.):

<https://moto.pl/MotoPL/7.88389.27126235.o-jeden-punkt-za-daleko-czyli-co-stanie-sie-gdy-kierowca.htm>

Кількість загиблих на дорогах на мільйон жителів (2019).

Джерело: CARE & EUROSTAT

1 рік — 20 балів. Від вересня 2022 року запис про штрафні бали буде зберігатися 2 роки²⁸.

Після вилучення водійського посвідчення водій повторно складає екзамен (теоретичну та практичну частину), у разі успішного складання штрафні бали анулюються, а посвідчення повертається.

Якщо штрафні бали набрав водій-початківець або досвідчений водій не зміг повторно скласти екзамен, обов'язково потрібно пройти курси водіїв для подальшого допуску до екзамену.

При цьому у водіїв є можливість частково «списати» штрафні бали шляхом проходження відповідного навчання. Наприклад, після курсу з безпеки руху при регіональному центрі дорожнього руху, що складається з 6 лекцій (приблизна вартість участі 77 євро), водію списують 6 штрафних балів. Таке навчання можна проходити не частіше ніж один раз на пів року.

Санкції щодо посвідчення водія

У разі набрання ліміту штрафних балів водійське посвідчення тимчасово вилучається (для водіїв зі стажем водіння менше ніж рік — анулюється) і передається на зберігання до регіонального центру

дорожнього руху. Повертається таке посвідчення лише після повторного складання екзамену (а для водіїв-початківців лише після повторного проходження навчання та складання екзамену).

У разі ж скоєння серйозних порушень, таких як їзда в стані сп'яніння або керування автомобілем після вилучення водійського посвідчення, суд може позбавити водія права керування на певний строк, у деяких випадках пожиттєво.

Санкції стосовно транспортного засобу

У Польщі не застосовуються такі санкції, як вилучення транспортного засобу.

Алкозамок

У Польщі алкозамок примусово не застосовується²⁹. Проте водії, позбавлені права керування через їзду напідпитку, у разі спливання понад половини строку такого позбавлення можуть клопотати в суді про можливість встановлення пристрою в обмін на повернення права керування. У разі довічного позбавлення права керування водій має право звертатися з таким клопотанням до суду не раніше ніж через 10 років після вступу в силу відповідного вироку.

²⁸ Nowy taryfikator mandatów i punktów karnych w 2022 roku. Portal Informacyjny Województwa Podlaskiego (пол.): https://www-wrotapodlasia-pl.translate.goog/pl/wiadomosci/komunikaty/nowy-taryfikator-mandatow-i-punktow-karnych-w-2022-roku.html?_x_tr_sl=pl&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=en-US&_x_tr_pto=op.wapp

²⁹ Drink-Driving in Poland. European Transport Safety Council: <https://etsc.eu/issues/drink-driving/drink-driving-in-poland/>

Корективні програми

За рішенням суду водій, що керував автомобілем з дозою алкоголю в крові в межах 0,2–0,5 проміле, може бути направлений на платні спеціальні курси (вартість 90 євро) тривалістю 16 годин при регіональному центрі дорожнього руху. Участь у таких курсах зазвичай дозволяє суттєво скоротити термін позбавлення права керування.

Ув'язнення

Ув'язнення — крайня міра покарання за дорожні порушення і може настати за повторні порушення, такі як керування в стані алкогольного сп'яніння

(до 5 років), а також за керування автомобілем особами, щодо яких застосовано позбавлення права керування.

САНКЦІЇ ЗА КЛЮЧОВИМИ ФАКТОРАМИ РИЗИКУ

Швидкість

Польща вже давно має диференційовану систему санкцій за порушення у сфері швидкості. Органи правопорядку мають право накладати санкції при перевищенні ліміту навіть на 1 км/год, однак на рівні відомчих практик може застосовуватися межа можливої технічної похибки. Вона не прописана в законодавстві.

Градація штрафних санкцій в залежності від ступеня перевищення швидкості

Ступінь перевищення	Розмір штрафу ³⁰	При повторному порушенні	До 01.09.2022	Після 01.09.2022
До 10 км/год	11 євро	—	2 бали	3 бали
11 – 15 км/год	22 євро			
16 – 20 км/год	44 євро			
21 – 25 км/год	66 євро		4 бали	6 балів
26 – 30 км/год	88 євро			
31 – 40 км/год	176 євро	352 євро	6 балів	10 балів
41 – 50 км/год	220 євро	440 євро	8 балів	13 балів
51 – 60 км/год	330 євро	660 євро	10 балів	15 балів
61 – 70 км/год	440 євро	880 євро		
Понад 71 км/год	550 євро	1 100 євро		

Алкоголь³¹

У Польщі для водіїв допустима доза алкоголю в крові становить до 0,2 проміле. Перевищення допустимої дози алкоголю в крові може бути двох видів: у межах 0,2 – 0,5 проміле та понад 0,51 проміле (кримінальне правопорушення), за що передбачена різна відповідальність.

За рецидив п'яного керування або скоєння ДТП у стані алкогольного сп'яніння суд може довічно позбавити водія права керування.

Окрім того, за рішенням суду водій може бути зобов'язаний здійснити внески на користь Фонду допомоги потерпілим і постпенітенційної допомоги розміром від 1 000 до 6 500 євро³².

Ремені й шоломи

За некористування ременями безпеки штраф становить 66 євро та нараховуються 4 штрафні бали. За некористування шоломами штраф становить 22 євро та нараховуються 2 штрафні бали.

³⁰ Національною валютою Польщі є польський злотий, однак у цій публікації автори навели розмір штрафу в євро для полегшення сприйняття, за приблизним курсом на момент підготовки огляду.

³¹ Co grozi za jazdę pod wpływem alkoholu w 2022 roku? Ostatnia aktualizacja: 18 marca 2022 (пол.): <https://mubi.pl/poradniki/co-grozi-za-jazde-pod-wplywem-alkoholu/>

³² Kodeks Karny, Art. 43a. [Orzeczenie świadczenia pieniężnego na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej] (пол.): <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-karny-16798683/art-43-a>

Градація штрафних санкцій в залежності від ступеню сп'яніння

Доза алкоголю	Штраф, €	Штрафні бали	Позбавлення права керування	Позбавлення волі
0,2 – 0,5 проміле	11 – 1 100	10 (з вересня 2022 року — 15)	6 місяців — 3 роки	До 30 днів арешту
Понад 0,51 проміле	1 100 – 13 200		1 – 15 років	До 30 днів арешту
Повторно	2 200 – 13 200		1 – 15 років	Від 3 місяців до 5 років позбавлення волі

Матриця санкцій в Польщі за ключовими факторами ризику (таблиця, скорочена)

	Штраф	Бали	Право керування	Автомобіль	Алкозамок	Корективні програми	Ув'язнення
 Швидкість	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
 Алкоголь	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓
 Ремені й шоломи	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
 Дитячі крісла	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
 Відволікання	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
 Санкції за невиконання санкцій	✓	✗	✓	✗	✗	✗	✓

Дитячі крісла

За перевезення дитини без відповідного дитячого крісла або спеціальних ременів безпеки нараховується штраф розміром 66 євро та 4 штрафні бали.

Відволікання

За користування телефоном під час керування штраф становить 110 євро та нараховуються 5 штрафних балів.

Санкції за невиконання санкцій³³

Керування автомобілем після тимчасового вилучення водійського посвідчення загрожує штрафом і позбавленням права керування до 2 років. Керування автомобілем після позбавлення тако-

го права за рішенням суду є кримінальним злочином. За це передбачений штраф від 330 євро, позбавлення волі на строк від 3 місяців до 5 років та можливе продовження терміну заборони керування на строк від 1 року.

СЕРБІЯ

Профіль країни

Сербія не є членом ЄС і має населення близько 7 млн осіб. Показник безпеки дорожнього руху становить 78 загиблих на 1 млн населення (2018). Він значно вищий за середній рівень у ЄС (51), однак значно нижчий за аналогічний показник в Україні, який, за оцінкою ВООЗ, становить 137 смертей на

1 млн населення (2016)³⁴. Приблизно такий самий показник Сербія мала у 2000 році, однак відтоді демонструє системний прогрес у цій сфері: з 2000 до 2018 року щорічна кількість смертей зменшилася на 48 %³⁵. У 2016 році країна запровадила покращену систему збору даних про кожну ДТП, що відкрило можливості для наукових методів аналізу й поінформованого ухвалення рішень у сфері державної політики.

Тенденції смертності на дорогах на шляху до досягнення національної цілі

Дослідження в Сербії фіксують значні позитивні зміни поведінки користувачів доріг (поведінкові фактори ризику). Наприклад, рівень користування ременями безпеки серед водіїв підвищився

з 68 % у 2013 році до 85 % у 2018 році. У 2009 році в країні було створено систему провідних інституцій у сфері БДР та запроваджено систему штрафних балів.

³³ Jazda bez prawa jazdy i uprawnień — co za to grozi? (пол.): <https://autokult.pl/36283,jazda-bez-prawa-jazdy-i-uprawnien-co-za-to-grozi>

³⁴ World Bank, Global Road Safety Facility: Ukraine's Road Safety Country Profile: <https://www.road-safety-facility.org/country/ukraine>

³⁵ International Transport Forum/OECD (2019): Road Safety Annual Report — Serbia: <https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/serbia-road-safety.pdf>

Штрафи³⁶

Для штрафів за певні порушення існує певний люфт, коли законодавчо закріплена мінімальна та максимальна сума штрафу. Окрім того, при сплаті штрафу протягом перших 20 днів після винесення постанови діє знижка розміром 50 % (не застосовується до серйозних порушень, таких як їзда напідпитку, скоєння ДТП з потерпілими, проїзд на заборонений сигнал світлофора).

Штрафні бали³⁷

Ліміт штрафних балів становить 18, а для водіїв-початківців, які мають стаж менше ніж 1 рік, — 9 балів. Бали автоматично анулюються через 2 роки після отримання. Штрафні бали накладаються за 105 різних порушень, при цьому в разі, якщо порушення призвело до спричинення ДТП або в автомобілі перебувала дитина віком до 12 років, кількість балів збільшується. Найбільша кількість балів, яку водій може отримати одноразово, — 17 (ДТП внаслідок агресивної їзди).

Санкції щодо посвідчення водія

До водія, який набрав ліміт штрафних балів або ж скоїв серйозне порушення (керування в стані алкогольного сп'яніння, значне перевищення швидкості тощо), застосовується вилучення посвідчення водія. Водію, якому посвідчення повертається після вилучення через набрання граничної кількості штрафних балів, персональний ліміт штрафних балів щоразу зменшується на 3. Таким чином, водій, у якого тричі вилучалося водійське посвідчення, має наступний ліміт усього 9 штрафних балів. Після четвертого вилучення посвідчення водій втрачає право керування довічно.

Для повернення вилученого водійського посвід-

чення водій має обов'язково пройти медичний огляд, навчання на тему БДР, скласти водійський екзамен і сплатити всі штрафи.

Санкції стосовно транспортного засобу

У Сербії не застосовуються такі санкції, як вилучення транспортного засобу.

Алкозамок

У Сербії алкозамок примусово не застосовується.

Корективні програми

Усі водії, у яких вилучається водійське посвідчення, щоб його повернути, повинні пройти навчання на тему БДР.

Ув'язнення

Ув'язнення — крайня міра покарання за дорожні порушення і застосовується в разі керування автомобілем у стані дуже важкого сп'яніння (концентрація алкоголю понад 2 проміле), скоєння ДТП під впливом алкоголю або значного перевищення швидкості (на понад 50 км/год у межах населеного пункту та понад 60 км/год за межами населеного пункту).

САНКЦІЇ ЗА КЛЮЧОВИМИ ФАКТОРАМИ РИЗИКУ

Швидкість

У Сербії суворість покарання залежить від того, наскільки було перевищено допустиму швидкість та чи це відбулося в межах населеного пункту або поза ним. Перевищення дозволеної швидкості в межах населеного пункту карається суворішими санкціями.

Градація штрафів в залежності від ступеня перевищення швидкості

У НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТІ		ПОЗА МЕЖАМИ НАСЕЛеноГО ПУНКТУ	
1 – 10 км/год	25,5 євро ³⁸	1 – 20 км/год	25,5 євро
10 – 20 км/год	42,5 євро	20 – 40 км/год	42,5 євро
20 – 50 км/год	85 – 170 євро, 4 бали	40 – 60 км/год	85 – 170 євро, 3 бали
50 – 70 км/год	170 – 340 євро, 7 балів	60 – 80 км/год	128 – 255 євро, 6 балів
Понад 70 км/год	850 – 1 020 євро, 14 балів	Понад 80 км/год	850 – 1 020 євро, 14 балів

³⁶ Zakon o bezbednosti saobraćaja na putevima (серб.): https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_bezbednosti_saobracaja_na_putevima.html

³⁷ Kazneni poeni za prekoracenje brzine. (серб.): <https://otkupautomobila.com/blog/kazneni-poeni-za-prekoracenje-brzine/>

³⁸ Штрафи наведені в євро, а не в національній валюті, для полегшення сприйняття читачами.

У разі суттєвого перевищення швидкості, а також значного перевищення швидкості в зонах з обмеженням швидкості, таких як житлова зона, пішохідна зона, у зонах, прилеглих до шкіл, водій позбавляється права керування на строк від 2 місяців.

З 2017 року на трасах швидкість вимірюється як середня по відрізу дороги. Окрім того, швидкість вимірюється стаціонарними автоматичними камерами та поліцейськими патрулями. Водіям заборонено встановлювати в автомобілях і використовувати радар-детектори.

Градація штрафних санкцій в залежності від ступеню сп'яніння

0,21 – 0,5 проміле: помірний	85 євро			
0,51 – 0,8 проміле: середній	85 – 170 євро	6 штрафних балів		Позбавлення права керування на 3 місяці
0,81 – 1,2 проміле: високий	170 – 340 євро	8 штрафних балів		Позбавлення права керування на 4 місяці
1,21 – 1,6 проміле: важкий	850 – 1 021 євро	9 штрафних бали	Можливе ув'язнення до 15 діб	Позбавлення права керування на 8 місяців
1,61 – 2 проміле: дуже важкий		14 штрафних балів		
Понад 2,01 проміле: повний	—	15 штрафних балів	30 – 60 днів ув'язнення або 240 – 360 годин громадських робіт	

Ремені й шоломи

За некористування ременем безпеки або захисним шоломом штраф становить 85 євро, штрафні бали не нараховуються.

Дитячі крісла

За перевезення дітей без автокрісла штраф становить 43 євро. У разі, якщо дитину перевозять без автокрісла на передньому сидінні, водію нараховується 6 штрафних балів і штраф розміром до 255 євро, а також може бути застосоване позбавлення права керування на строк 3 місяці.

Відволікання

Використання телефону під час керування тягне накладення штрафу розміром 85 євро, штрафні бали не нараховуються. У разі ж, якщо користу-

Алкоголь³⁹

У Сербії допустима доза алкоголю в крові — 0,2 проміле. Ступінь сп'яніння водіїв поділяється на шість категорій від «помірного» до «повного сп'яніння». Відбутися лише штрафом можна тільки в разі, якщо концентрація алкоголю в крові в межах 0,21–0,5 проміле. У разі ж, якщо водій буде керувати автомобілем, перебуваючи в найвищому ступені сп'яніння, то безальтернативним покаранням стане ув'язнення.

вання телефоном поставило під загрозу безпеку іншого учасника дорожнього руху, то штраф становить до 204 євро з нарахуванням 4 штрафних балів. У разі ж, якщо таке користування призвело до ДТП, штраф становить до 255 євро та нараховується 5 штрафних балів.

Незадовільний психофізіологічний стан

За керування автомобілем у незадовільному фізичному чи емоційному стані водію може бути нараховано 2 штрафні бали.

Санкції за невиконання санкцій

За керування автомобілем у разі відсутності водійського посвідчення або його вилучення порушника може бути ув'язнено на строк 15 – 60 діб або накладено штраф розміром 850 – 1 020 євро.

³⁹ VOZAČI, OVO SU KAZNE ZA VOŽNJU U PIJANOM STANJU: Kada ostajete bez dozvole, kada vam se pišu bodovi, a kada samo novčana kazna (серб.): <https://www.srbijadanas.com/vesti/drustvo/vozaci-oprez-evo-koliko-moze-da-vas-kosta-ako-vozite-u-alkoholisanom-stanju-2021-11-08>

Матриця санкцій у Сербії за ключовими факторами ризику (таблиця, скорочена)

	Штраф	Бали	Право керування	Автомобіль	Алкозамок	Корективні програми	Ув'язнення
 Швидкість	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
 Алкоголь	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓
 Ремені й шоломи	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
 Дитячі крісла	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
 Відволікання	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
 Санкції за невиконання санкцій	✓	✗	✓	✗	✗	✗	✓

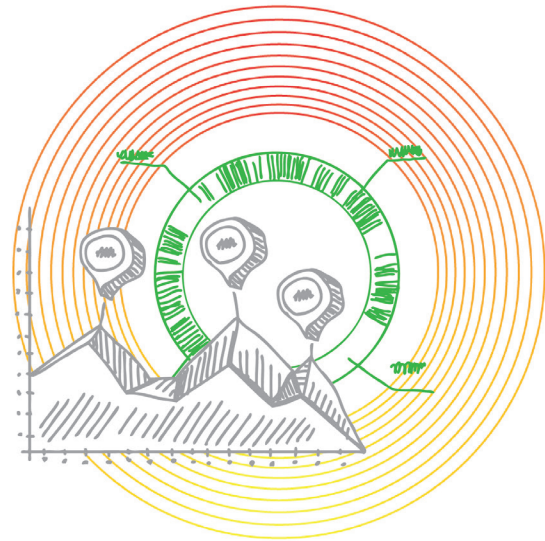
ВИСНОВКИ

Автори звіту детально розглянули санкції за порушення у сфері БДР. Це важливий компонент державної політики у сфері безпеки руху, який повинен виконувати стримувальну функцію. Враховуючи широкий масив усіх можливих порушень ПДР, автори звузили аналіз до ключових факторів ризику, визначених міжнародними організаціями.

Крізь призму факторів ризику автори дослідили та задокументували актуальні санкції в Україні та особливості їх застосування на практиці. Потім порівняли українську ситуацію з рекомендованими світовими практиками, узагальненими в міжнародному звіті організації **“Global Road Safety Partnership” — “A Guide to the Use of Penalties to Improve Road Safety”** (2021). Для більшої інформативності та практичної користі автори вивчили й детально описали основні положення законодавства чотирьох країн Європи у сфері стягнень за порушення ПДР. Дві країни — Ірландія та Німеччина — належать до групи лідерів у сфері БДР, а дві інші — Польща та Сербія — суттєво та послідовно покращують ситуацію у сфері БДР протягом 10–20 років.

Проведений аналітичний огляд дозволяє порівняти систему санкцій в Україні з розглянутими країнами та зробити такі висновки:

1. В Україні серед санкцій за порушення ПДР відсутні штрафні бали, хоча вони наявні в усіх розглянутих країнах і рекомендовані міжнародними оглядами найкращих світових практик.
2. Польща у 2022 році запроваджує вже «друге покоління» штрафних балів з більш суворими правилами їх накладання та більш тривалим часом анулювання, щоб збільшити ефект спеціального стримування (стримування від повторних порушень).
3. В Україні відсутня градація санкцій за керування в стані алкогольного сп'яніння залежно від ступеня сп'яніння (умісту алкоголю в крові), яка існує в інших країнах, а самі санкції за

рівень алкоголю 0,2–0,5 проміле більш суворі, ніж в інших країнах.

4. Санкції за порушення у сфері швидкості в Україні порівняно м'які, а суми штрафів мають лише два градаційні пороги, причому за перший поріг (до 20 км/год) передбачено нульову санкцію, яка взагалі відсутня в інших країнах.
5. В Україні серед санкцій відсутні примусові корективні програми, які мають інші розглянуті країни. Вони спрямовані на просвіту та освіту порушників і виправлення їхньої поведінки в майбутньому.
6. Україна та Сербія є країнами, у яких наявна «знижка» на штрафи в разі їх вчасної сплати. В інших країнах принцип зворотний: у разі несплати штрафу або в разі неуспішного оскарження факту порушення через суд сума грошового стягнення збільшується.
7. В Україні не розвинені інструменти так званого «спеціального стримування», тобто впливу на поведінку повторних порушників (рецидивістів), яких не зупиняє загроза накладання стандартних санкцій (одноразових грошових штрафів). В Україні збільшення суворості санкції за повторні порушення передбачене лише за порушення, пов'язані з алкоголем, а за порушення вимог у сфері швидкості, ременів безпеки, дитячих крісел їх немає.

ПРО АВТОРІВ:

Віктор Загреба – транспортний аналітик, дослідник, здобув ступінь магістра державної політики в Університеті Мериленду (США) за Програмою ім. Фулбрайта. Засновник та голова ГО «Віжн Зеро», що просуває ідею нульової смертності на дорогах і вулицях України.

Максим Шульга – аналітик, координатор щорічного дослідження «Користування ременями безпеки в містах України», за освітою магістр Публічного Управління та Економіст. Має досвід участі в громадських організаціях та роботи на державній службі в центральних органах виконавчої влади, член ГО «Віжн Зеро».

Іван П'ятак – адвокат, юрист Центру демократії та верховенства права та Кампанії «За безпечні дороги», головною метою якої є зменшення смертності та травматизму на дорогах України через просування змін у державній політиці. Правничу освіту здобув у Національному університеті «Києво-Могилянська академія».

Дякуємо за надані фотографії Департаменту патрульної поліції

ЦЕНТР ДЕМОКРАТІЇ ТА
ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Кампанія
ЗА БЕЗПЕЧНІ ДОРОГИ

